

ЦРНОГОРАЦ

НЕДЕЉНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

БРОЈ 19.

На Цетињу у Суботу 13. Маја (25. Свибња) 1872.

ГОДИНА II

ЦРНОГОРАЦ, излази један пут недељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. ф. 6; по г. 3; четврт г. ф. 1. 50. н. За СРБИЈУ год. ф. 7; по г. ф. 3. 50. н.; четврт г. 1. 75. н. За све друге земље год. ф. 8.; по г. ф. 4.; четврт г. ф. 2. За огласе плаћа се за ред 5 новчића. Доплати, предплата и све наручбине шилу се уредништву на Цетиње преко г. Петра Рамадановића у Ботору.

ИЗ БОСНЕ.

ЈЕДАН ПОГЛЕД НА ПРОПАСТ СРПСКОГ НАРОДА У БОСНИ.

Као што сам лане великим кришом писао, сада са сто пута већим пишем овај чланак ваљану поштованому листу „Црногорцу“. Година 1871 прође са великим јадом и чемером, остави народ српски у Босни, у највећој зијајућој пропасти. Година 1872 настаде, и како настаде види се да је с том намјером дошла, да са земље босанске сбрише српско име, с том намјером велим, јербо сваком влада турска њеко право даје, али српском народу баш никакво, напротив све су се противне партаје сложиле; и своје отровне стрјеле нанериле на груди Србинове. Опако ако још узтраје или са стране какова гвоздена рука у помоћ не прискочи ми смо свршили. Вјерујте тврдо, вјерујте истину!!

Истина је, да ће Босна земља остати, да ће гола брда остати, да ће још мало и народа остати, који ће казати да Христа вјерују. Али при свем том, што реко да ће остати, то ништа српско неће бити, то ништа на себи неће српско име носити, тај народ што остане, тога народа на велику нашу бруку, жалост и срамоту, неће бити вјерно народом звати, јербо ће само ропски дух имати, и на вјеки робовати.

Што је срца имало, што је одважности имало, за које је влада турска сазнала, то је влада једне у Азију сургунисала, друге зулумом проћерала. Има их доста по широком свијету живије мушкije за рад способније, имаде их у двије државе на хиледе; само оружије и чебана, пак за наше ослобођење неби више требовало!

Ланске године бијаху препуне турске тавнице Србаља којима сам очевидац био, као у Бишћу и Бањој Луци, то су два санџака у Босни.

ПОДЛИСТАК.

СРЕЋА И НОВАЦ.

II.

ДВИЈЕ ЛУДЕ ГЛАВЕ.

(Наставак.)

— Баш тако сам и одговорила моме ујаку. Ја не осјећам да се приближује вријеме, кад ћу морати да радим, а доде нећу да се бавим мисљу, која ми је у највишем ступњу непријатна.

— Ал сте неблагодарни! Он само мисли како да вам се допадне! И сад, мало прије, дао је домоправитељци њеки поклон, с молбом да га при вечери, намјести поред вас.

— Је ли могуће! повика Олимпија, устајући, да се у огледалу, из далека огледа. Ти ћеш одма сићи и наредити, да се измјене мјеста. Хоћу да будем поред старог г. Бернара.

— Није могуће! Он је поред ваше матере, с десне стране, а до њега је попадаја, којој је ваш ујак одредио мјесто.

— Али је то досадно! Онда пека ме намјесте поред малог капетана Лудвига Нела.

— Ви знате, да је он испросију старију госпођицу Ридлер, па по томе мора да буде поред своје заручнице.

— Тако ли је! Е онда и ја хоћу мени да изберем кавалера за вечерас! И то кавалера, ког љубим од свег срца, што не могу да кажем за г. Риствина! Ах! он хоће на силу, да га љубим! За казн одређујем му да, цијело вече, игра улогу „ритера тужног лица“. Како ме обу-

Сада је пак другчије са свим, јербо су сада исте тавнице још препуније српскога народа, сада је опет гробље још препуније Србаља, који од тешкије удараца, од тешкога гада и смрада, невини на великим мукама, душу своју испустише. Пак при крају пропасти српскога народа у Босни, показа турска влада на најгрозни начин вјешала; вјешала, та по Србина најгрознија рјеч, тако јако звучи, да Срби већ губе и последњу сјенку избављења, кад у тешким мукама вичу: вјечни Боже каштигуј нас громом, водо ладна, прими нас у себе, већ се овако трпичи не може, да се не мучимо на вјешалима, да нас не дави ђумур по тавница, и велики смрад од тјесноће без промаје и чиста ваздуха! И заиста народ као снопље пада по тавница и мре и сваки дан износе по једног мртва. Други који су код кућа, ти бјеже преко Саве, само да главу изнесу живу.

Чаша, велика чаша гњева божијега, која је намјењена српском народу, после неразумне здравнице кнежевске, после подле и црне издаје Вука Бранковића, проклетог, после пропасти српске самосталности на Косову пољу, рекао би човек, кад прође кроз Босну, кад види босанско-српски народ, кад само један поглед на његову пропаст баца, да је та велика чаша гњева божијега, и да се само на српски народ у Босни излива. Да је тако то ћу се потрудити показати. Премда су ми силе од јада и туге гледајућ очима клонуде, то знам, коме је опет срећа народа српскога на срцу, да ми неће пребацити да сам врућ. Који познаје време и околности, којег чекају, и у којима се српски народ налази, тај ће признати, да сам више ладан него ли врућ, а за оне који за готове паре пјевају химне своје поочиму, није ми ни стадо.

Прије 20 година Срби су у Босни бољо

чеш, одвијећаш ову цедуљу тамо куд гласи, Мино!

Ово рекавши, сједе за писаћи столић и журно написа следеће врсте, које Мина, вична да дијели све тајне своје господарке, читаше преко њеног рамена:

„Мој добри Брокере!

„Училићте те мојој матери, а и мени, велико задовољство, ако нам дођете до вече на вечеру. Очекујем вас у шест часова равно; будите тачни, јер се у вас уздам, да ми будете сусјед за столом и кавалер цијелог вечера.

„На вјечито пријатељство
„Олимпија Ван Лимпен“.

Ова цедуља јако развесели Мину, која се од свег срца смијаше, помишљајући на изборног кавалера. Брокер био је стари учитељ у Апелу; он је научио госпођицу Ван Лимпен читати и писати. Ова га је, још као дијете завољела, и од тог доба једнако га је сматрала као најбољег пријатеља, јер, осим њекијех малијех неостава, стари педагог био је добар и поштеп човек, ког су уважавали сви, који су га познавали. Нека не мисле читаоци, да је ова рјеч, педагог, употребљена овђе у пропији. У Швајцарској, она се узима у њеном правом значају; ову почасну и уважавану титулу добивају научени људи, који се одају тешком позиву, да изучавају неблагодарну младеш.

— Одвијећеш ову цедуљу Брокеру; дондјећеш ми одговор на њу и казаћеш домоправитељци, да намјести тог старог професора између мене и г. Риствина.

стајали, него данас што стоје, јербо је онда сваки Србин био оружат. Ако је њега Турчин нападао и он се бранио, није чекао на суд, да им се суди, који је био бољи него данашњи. Овај суд није имао никаквог канона, ни једног параграфа, а данас кад би странски човек питао за којекакве уредбе, законе, параграфе и још хатихумајум, кад би питао зато све, пак још кад би то све видио, рекао би ово није начин монархије варварске, него слободне државе, одговорне владе. На папиру то добро стоји, али која вајда, кад се ништа од тога неусуђава. Цивилизовани османлија и груби бошњак на далеко су, Омер папа разби бошњаке, и од Срба покупи оружије, затијем се околности промјенише, изиђе царски хатихумајум у 1856 год. Срби се обрадоваше. Ето правде и правце, али то неби правда ни правца, него то бијаше извјесна пропаст народња, јербо се од тога доба отвори између Срба и Турака најжешће непријатељство, а отвори га изображени османлија. Србин ђекоји тражећи своје право ослања се на цареве рјечи изречене у томе хатихумајуму. Турци држећи се старе своје силе, а влада видећи згуду и прилику — умјетна се, стаде ђоја измиривати од стране завађене Србину говорећи: „терај, ви сте пред нашим падом равни“; Турчину каже: „јесили ти Турчин, зар невањ ти, да си ти старији.“ И тако влада османлија, ће год улучи прилику распирује ватру непријатељства, а Србина и Турчина измири кад Србина оглоби, и Турчину право даде.

Непријатељство то од дана на дан веће постајаше; у томе се у Крајини народи од тешкије зулума „бањска буна“. Хајдуци је из народа створише. Бјеху хрђаво организовани, са стране свезе ни ским неимадоше, браћа њека комшије подметнуше праћину, пјесак овраит

— Сирмах! . . . ал ће да се покуњи! повика мала оељанчица смејући се луда, на што пристаде скоро и њена господарка.

Кад се обука сврши, Мина изиђе да изврши учињени јој налог, а Олимпија оде да јави матери њену нову намјеру, коју госпођа ван Лимпен тим прије одобраваше, што, знамо, небјеше ни мало расположена, да потпомаже Риствина брачне памисљаје.

Мина, која у свачем лијено умијаше да подражава њену господарку, доби уз пут неколико позива на игру на вечерњем балу. Да је коме било погледати, како намигуша сијерно иђаше, намјештајући на грудима киту цвијећа, што је узгред у башти убрала! Како крдом погледаше њена два просиоца, који се крај пута меташу камена, чинећи се да и не мисли на њих.

Тако је, Мина је имала два просиоца. Један се звахе Јован а други Анзелино. Обојица бјеху добри и ваљани момци, које она, више, него што је требало, држаше у неизвјесности.

Како је угледаше, обојица приђоше и позваше је да с њима игра то вече; али она, не хтјевиши ни једног да предпостави, каже им смјешљиво, да је прву игру већ другом обећала, а за остале неће тако рано да се обећава. Никаква молба не могаше да измјени ову одлуку.

Стари Брокер, који искрено љубљаше Олимпију, ма да је кадшта караше, прими драговољно послан му позив. Али како Мина бјеше доста брбљива, то брзо дознаде уврок милости, коју му госпођица ван Лимпен указа, избравши га за свога кавалера.

под барут. Турци код Костајнице Србе разбише и други сасвим мали панац од 15 до 20 људи на Совину боку. Коловође њеке погинуше њеке побјегоше. Главног коловођу тога покрета хајдука Пецију, аустријска влада предаде везана турској влади, а ова га одправи у Цариград са још неколико одабранија Срба.

Последње дјело хајдука народније било је што су после пораза код Костајнице на годину дана дошла њи 3 до 4 друга у село Мехићу и погубили кнеза Јефту Бишпа, који је у вријеме буне од оније на Совину боку покупио новце, да купи барут, пак је себи новце уставио, а барута није купио. Дотле су хајдуци у Босни више били народни борци, а од то доба који се појавио, тај је био владин шпијун. (Наставиће се.)

ТУРЦИ У ЈЕВРОПИ.

ОД ГУСТАВА РАША.

I.

Шта ће бити од Турака у Јевропи? Ја сам у Цариграду и од посланика и од увиђавни грађана чуо једногласни одговор на то питање: „турска власт у Јевропи мора пропасти!“ Она умире јер у њој очевидно нестаје животне снаге. Милион Турака, који још прије десет година живише на балканском полуострву, спали су на 850.000. Турску власт упропастиће устанци хришћански који се појављују против турскога ита, упропастиће је државно банкротство, упропастиће је сиромаштво у коме њени народи све више стењу, упропастиће је изанђалост турске државне машине. Нијесам ни једнога увиђавног човјека у Цариграду нашао, који би држао да турска власт може постојати, а много мање човјека, који би и помислио, да је њезин опстапак потребит.

Запита ће ко год, да шта је с реформама турскијем о којијема се говори ево већ двадесет година? зар није могућна регенерација Турске помоћу рефорама? Зар се Турска не може појевропити? Та Турска је од кримскога рата постала јевропска сила!

Такво питање може само онај ставити, који не познаје Турску и Турке. А ко је балканско полуострво с отвореним очима промотрио, тај ће са мном заједно рећи: Њеке ствари нијесу могућне. Јер још никада није је се слон претворио у типу канаринку. Тако исто не може никада лијено, индолентно турско скитачко племе постати јевропски народ, нити може балканско полуострво под турском владом постати јевропска држава. Једна велика јевропска сила морала би најприје измислити вјештину, којом би турске обличје претворила у јевропско, морала би укинути многоженство, морала би турски породични живот обратити у јевропски, морала би

искорјенити назоре ислама, и напосљедку хришћанске народе са турскијем измирити. А то не може ни инглески ни францески, ни аустријски ни њемачки кабинет.

Како су то реформе о којима се од времена Султана Махмуда, дакле од г. 1826 толико говори у Јевропи, и шта је остварено од њих? Ја знам само једну реформу, коју је исти Махмуд извео, а то је уништење јаничара и устројство војске по јевропском начину. Али та реформа није ништа користила културно-хисторичком, народно-привредном и слободном развитку балканскога полуострва. Напротив она је свему томе јако шкодила, јер је та установа скоро половину државнога прихода прождирала, и тијем огромни државни дуг увећавала. Да ли турска има острагуше и изолучене топове, да ли су њу њемачки или француски официри обучили, да ли турска поморска сила има коју оклопницу, — то све нема никаква уплива на јевропску образованост на балканском полуострву, то нити је угадило турски народ, нити је у опште становнике поставило у стање, да могу лакше порезу плаћати и своје производе више изводити, нити је створило саобраћајне путеве са пристаништима, нити је преобразило занатлијство и земљедјелство, нити је увело какву образованост народну и у опште индустрију. На свему томе није ништа рађено, а што је урађено на административном и законитом (према и од тога нема ништа и ако је Турска прво у томе требала да покаже да је јевропска држава.) и то је све изнуђено силом. Истина влада султана Абдулмецида издала је поједине хатишерифе (законска наређења,) с којима се опредјељује правни положај Хришћана према Мусуламанима, и уређују судови, полиција и т. д., али од свега тога није ништа ступило у живот. Све је то био крпез, који је Турска морала предузимати, али никада није она ни мислила на свој преображај из основе, којим би балканско полуострво постало јевропском државом. Турци остају Турци, а особито њихово свештенство стоји сваком преображају на путу. Ислам се не може преиначити. Оно „non possu-“ „snis“ турскога свештенства тако је исто постојало, као и „non possunt“ папинско. Највеће зло турске државе, што нема својих земаља, могло би се само тако одклонити, када би се „vakuf“ одјелио од џамија, и преобратио у државно добро, кад би улеме били државни чиновници, а њихове дужности кад би се пренијеле на светске чиновнике. Али то нити би улеме икада усвојиле, нити би влада турска ту значајно преиначу за-подјела. Интереси султана и великога муфтије и сувише су тјесно скончани, па због тога није то могућно. Ислам баш утврђује те везе. Апсолутни уплив улема као и апсолутна моћ султана основна се на корану. Турска би се могла спасти из данашњег трулежа, који је води извјесној смрти, кад би се првјена добра могла одузети и продавати, кад би се земљедјелство и индустрија могла осигурати, кад би се просвета и суство уредило, али због апсолутног уплива

свештенства и због интереса државне владе, која је с онијем у тјесној вези, то је савршено не могућно. Истина тај преображај и могао би изнутра доћи, т. ј. револуцијом, али револуција у ту сврху опет је немогућна, јер Турци нијесу за то, а револуција, која би могла брзо ступити, неће, као ни досадања за тијем тежити, него за ослобођењем Хришћана, јер ће то хришћанска револуција бити.

Сваки народ има своју извјесну индивидуалност. Индивидуалност народа је као и појединог човјека; зависи од крви, од хисторијског развитка, од образовања, од религије, климе и обичаја. Турска индивидуалност понизла је из недотупавности трулога скитачког племена, какво нам се увјек у историји показује. А такво племе јевропејсати не могу ни велике силе ни никоје реформе на свијету ни за хиљаду година. Азијат не може бити Јевропејац исто тако као ни Јевропејац Азијат. Јевропејац неће никада наћи највише насладе у „ћеџу“, као ни Азијат у стварању и раду. По вас дан са прекрштеним ногама сједити, опијум јести, чибук или наргилу пушити, у ваздух зијати, прну каву једно за другим пити, вјеровати у судбину, па због тога ништа не радити, жене сматрати као њеку ствар и њима одрицати бесмртност а приписивати је себи и псима — то може само Азијат и само за то, што је Азијат.

(Свршиће се.)

ИЗ НАШИЈЕХ И СТРАНИЈЕХ НОВИНА.

„Народни лист“ саопштава „Наредбу министарства унутрашњих послова и правде од 8. Априла 1872“, и спроводи је овјем ријечима:

„Ми с оваквом наредбом не можемо бити задовољни; јер у њој нема права, нема ни равноправности. Теби, народе, пружа се милостиња; а талијанац прекоморац још ти сједи на огњишту, као господар: унутрашња служба остаје на сву лаштину старог чиновничука. Нисмо задовољни с овом наредбом, јер није потписана од укупнога министарства. Нисмо задовољни, јер има у њој више завука и завета.“

Ми ћемо ту наредбу што прије замјенити законом, бистрим чистим; те ако нам и не даду печат на прстену од бакра ми ћемо га од своје руке златна направити. Има ко бди за народна наша права. Дотле народњаци у засук! Сви за једнога. један за све. Обшине, одвјетници, жупници, варшани, сѣлаци, сви који имају душе и образа, сви који се писте огубали и народне свијести изгубили, пред властима не говирите него српски, па суд не пишете него српски. Де те браћо, сви на посао, сви на јуначку борбу за свој матерински језик. Сметимо их, обко-лимо их наше душмане, да се предаду истини и правди; отресимо се најгрђег пријекора, што га на свијету народ може имати, да тобож немамо свога језика да ваља: препрстимо нашу

— Дакле, започе он озбиљно. Г. Мерсен доиста има намјеру да уда његову нећаку за г. Риствина?

— По свој прилици! рече Мина безазлено. Осим тога рекао јој је да ће пасти у сиротињу, ако не пристаје на ту удају.

Чело старог учитеља све већма потамњаваше; не испитујући више младу ђевојку, рече јој само:

— Луда мала! Твоја госпођица није добро разумјела њеног ујака. Не усуђуј се тако што ником више да говориш. Мина се обећа да неће. Г. Брокер зна добро, рече му, да она није брбљива и да се може поуздати у њену ђутљивост. Да она није, као њеке њене другарице, које иду из куће у кућу, те носе ријечи и праве сплетке. Уосталом очевидно је, да је госпођица Лимпен хрђаво разумјела, јер је немогуће, о њенијем имањем доћи до сиротње.

Брокер једнако размишљао о овом, што је чуо. Надајући старој домоуправитељици, да му приправи свечано одјело, тако се издираше на њу, да га сирота старица, која не бјеше томе вична, запита какву је недовољну вјест добио.

— Никакву, драга моја, одговори он, тргнувши се мало; само позитајте, молим вас, хтио би за рана да стигнем код г. Мерсена.

Затијем, спремајући се, говорио је на глас, да да у соби никог не бјеше.

— Да, говораше, морам се разговарити са г. Мерсеном! Он није хрђав човјек, али га раскош заноси даље, него што би требало. Њим се да сумња његове сестре не буде основана.

Тај Риствин је из темеља неваљао човјек; дакле зашто би он узео Олимпи, ако она одиста нема ништа? Овђе има њека тајна, којој не могу да нађем краја, без сумње, скрива какво неваљалство, како је Риствин у њу умјешан.

Овако говорећи, Брокер се хитно опреми, за које му није никад много времена требало, и пође тамо, куд је био позват.

Рекоше му, да је г. Мерсен у свом кабинету, са г. Риствином; али у салону бјеше госпођа ван Лимпен, старац оде к њојзи.

Мати Олимпијина имађаше у њему велико повјерење; она му, без устезања, исповједи њену сумњу, која се са његовом потпуно слагаше.

— И јутрос ми је казао, рече она, да је та удаја лужна, неопходна; то су његове сопствене ријечи.

— Али зашто је тако од преке потребе? Ја мислим да се он радује пунољетству ваше кћери, јер ће онда морати да излаже његове туторске рачуне, а Риствин за цијело није тај, који ће му пропустити мизанс.

— Не, осим ако . . .

— Осим ако?

— Ако Риствин не буде предложено какви нови посао, те да му брат, почем је изгубио Олимпиј мизанс, не покуша да удвостручи његово имање.

— Али ја не увиђам никакве везе између овога и удаје ваше кћери.

— Послушајте ме. Из неколико ријечи мога брата дознала сам истину у пола. Замислите, да Олимпија не пође за Риствина, њен ујак би морао својим имањем да попуни празнину, коју је

учинио у имању његове пуниле, и у том случају Хенриху неби скоро ништа остало. Напротив, кад би се Олимпија удала за Риствина, мој брат би јој, у име мираза, дао своје имање, али Риствин би њему дао, у размјени, извјесни број акција, које би му, по његовом мишљењу, доносили велики приход.

— Онда разумијем за што ваш брат наваљује да је узме, кад би он, и без тога, могао наговорити г. Мерсена да уложи свој капитал његове пуниле, неће сад да располаже својим имањем, које је опредјелио за накнаду штете, што је Олимпиј учинио.

— А знате ли, какви је то посао? упита Брокер.

— Ја . . . ја познам протеча госпођа Ван Лимпен у очевидној забуну. Него мислим, да оплачка мога брата, јер то је обичај Риствинов.

Брокер виђе да не би било умјесно и даље питати.

Млада ђевојка, узрок толпке бриге, бјеше са свијем спокојна. Она се радоваше, као ћете, што ће Риствина да изигра и Мина, уведена у завјеру, љубопитљиво провири кроз отшкринута врата, кад њена господарка уђе у салон.

Риствин, спазивши Олимпи, притрча јој са оном старинском галантеријом, која изазва угушени смјех и напаст младијех ђевојака.

Риствину је било, од прилике, педесет година, али га његова дебљина чинише још старијим; лице му бјеше жуто, коса густа и црна, очи мале, од којих једно — лијево — непрестано имаркаше, нос лијеп, који његовом лицу ни мало не дољковаше, већ изгледаше, као да је нехотице

браћу изгубљену и сунућену, светим кршћенем народнога слова: освјетљајмо лице мајци нашој Далмацији, вратимо јој име, отворимо њезина медена уста, да се даје њезину збору и сродници и туђинци. Браћо на посао, тако вас мајчино не разгубило миљко! Приграте, говорите, пишите ориски!"

Петроградске „Бирж. Вједомости“ попраћују одкриће гласовитих промеморија следећом опазком:

„Није доста, да проричу (монархији) свемогуће зло, ако славенски подложници самостално развијају своју народност, већ у то мјешају и Русију, вјечну ту сабласт Аустрије, те назирјући у њој средиште свега роварења, изтичу мирољубиве руске држављане као злобне уротнике против мира и среће Аустрије. Но ко данас незна, како Мађари и Њемци вјешто измишљају и пајгрозније лаж?"

Министарско угарско вијеће закључило је у суботу, како то „Вандерер“ дознаје, коначно разријешити банатску војну крајину. Јасно се наиме доказало, како се неда више држати досадашњи полутанско-војнички систем у обсегу темшварске генерал-команде. Подмаршал Шкудир разјаснио је то влади угарској. Незна се, када ће доћи ред на хрватску војну крајину. П о србском црквеном конгресу створио се у истом том вијећу од суботе коначни закључак.

ДОПИСИ.

Из КОТОРСКОГ ОКРУЖИЈА, 1. Маја. —

Дознадох од моји пријатеља, како се нашао њеки свештеник из Котора и одазвао се на оно моје прво писмо, те сам с пута писао, уврштено у броју 14. јуначкога „Црногорца“. Тај падувењак, како чујем одговорио је на онај мој допис у — „Далмати“. Доста би само то било, да сваки поштени родољуб позна и осуди тога свештеника, кад неможе или не смије да о разлогом обори оно што сам рекао, него бјега под заштиту непријатељскога листа. Али из онога што је написао, још се боље види његова певаљадост, због чега би му, да није свештеник, јер свештенство поштујем, припио име, које заслужује. Није доста што мене као дописника безобразно ружи, мени до тога није ни стало, него се он ту баца блатом на све народњаке и на сам народ. Он потсмјешљиво каже, да ја и други родољуби сањамо о стварању Душанове царевине. Је ли могућно да се Србин, па још свештеник може тако заборавити, да излази пред народ свој као издајца? Ја као и сваки Србин само презирати можемо таквога човјека, за то му и нећу ништа више говорити, до то, да не само ја него сваки поштен Србин и тијелом и душом тежи, да час први види Српство ослобођено и уједињено, а то би се можда до данас већ и остварило, да на несрећу није било и да и данас

ту досијео; к томе имао је још велике просјеле бркове. У очима глупијех људи био је ђенијалан, јер је умјео вјешто да скрива своју ништавост у непрекидном ћутању. Само кад је хтјео кога да превари, био је истински краснорјечив.

Овај љубведостојни човјек, поклати се, што је боље могао пред госпођицом Ван Лимпен и понуди јој се да је одведе на мјесто.

— Хвала вам, господине Риствине, одговори Олипа, шта је могла озбиљније, а очи јој се блистају од лукавости; хвала . . . врло ми је жао . . . пречи позив . . . ви ће те ме извести за овај пут, је ли истина, драги господине Риствине? ви сте тако добри! . . . Ево ког сам изабрала данас за кавалера.

И насмјехнувши се што је могла пријатније, несташница упути се своје старом професору, кога јуначки дочепа за руку.

Олипа, то јој се не може одрећи, имала је много такта. Она је умјела да се упусти до крајње границе пристojности, а да ову никад не прекорачи. Ова опасна игра, која би другој дала облик разузданости, била је њен триумф. Почем би своју жртву до бјеснила довела једном би јој ријечи доказала, да јој је најљепша добра било, али да ју је она хрђаво разумјела. Она тако вјешто умјела панијети ову поругу, да је ни најсмјелији од присуствујућих не смедоше покудати. Ова се изврши тако просто, тако љупко, да ни Брокер, ни госпођа ван Лимпен, не имадоше снаге да јој се противе. Само се г. Мерсен намршти.

— Олипа! започе он, окренувши се својој нећаки, шта то значи?

нема такви Срба као што је он, који свију отроп и неслогу међу једнокрвном браћом. Но ако бог да, доћи ће за Српство пак тај радосни дан и боља будућност, само нам ваља истријебити таква кукла.

(Донста се чудимо томе свештенику. Каква му је невоља да иде под скут „Далмати“, листу, који је непријатељски расположен према нашем народу? За чим он тежи, кад се смије тежи за народним ослобођењем и јединством? Ако тражи у непријатеља свога народа заслуга и похвала, онјем начином ће их добити, али је то срамно, а радећи у корист своје народе, биће награђен и признан од самога народа и од те награде веће нема. Напошлетку у ономе допису „Спут“ ми невидимо повода, зашто би се исти свештеник онолико заборавио, да себе и свој чин онако окаља. Допис је написан умјерено и у доброј намјери, па ако није онако, као што је дописник рекао, могао је ствар уљудно објаснити. Ми би му изјаву радо примили, јер и онет кажемо, да се јако радујемо, да братска љубав, слога и заједничко прегнуће за општи бољак завлада у становништву которском. — У.)

КОТОР, 1. Маја. — Не можемо пропустити, да не јавимо нашем уваженом „Црногорцу“ о радњи коју је покренуло друштво „Јединство“.

Од неколико година увекла се била у наше грађанство неслога и њеко трвеће странака, па то је било на штету народа, јер многа лијепа предузећа због тога су у самој почетку морала угинути. Но данас као да смо сви увидели, да је такав раздор само нама на штету, а непријатељу на корист, те се приступило измирењу и братском удружењу. И тако су из средине овдашњег грађанства изабрала три друштвена одбора: први је „главни одбор“, са председником, тајником, благајником и са два одборника, други је „књижевни одбор“, а трећи „музикални“. Сви ће бити у свези, а сваки ће имати своју одјелиту радњу. Друштво ће издавати сваке године календар, а уређиваће га књижевни одбор.

По ријешењу овјех одбора држана је и вечерња забава на Ђурђев-дан, која је врло лијепа била. Друштво ће давати чешће овакве забаве. (Поздрављамо с искреном радошћу овај рад браће Которана и желимо им обилат успјех. У.)

С БОСАНСКЕ ГРАНИЦЕ 20. Априла. — Не знам да ли вам је ко писао, како се Турци народног устанка у Босни и Ерцеговини плаше. Говоре да је Турској од њеке пријатељске стране, ваљда од сусједне, доказано: да Србија и Црна Гора у договору на томе устанку раде. Паметни људи знају, да је у овјем земљама постао скоро немогућан устанак засебни, а да није ни потребан, јер снага и оружана сила Србије и Црне Горе довољна је: да свему свијету на виду Турској рат објаве, и јуначки побједе. А онда тек, само се од себе разумјева, да ће народ не само у Босни и Ерцеговини,

Он хтједо да продужи, али га поглед младе девојке, показујући учитеља, уздржа и он виђе, да би овога свако његово посредовање вређало. Осим тога он је познавао постојани Олипин карактер, а и знао је, како она њеног старог професора поштује, па зато се ријеша, врло смотрено, да ћути. Што се тиче Риствина, његово лице измјени двије, три, боје: најприје пожуће, затијем помодри, а најпослије позелени. Он се поклати мрмљајући:

— Прекрасно! прекрасно! донста, госпођица је паметна као анђео.

Затијем трућаше се да затрпа ову увријелу укуснијем ријечима, којијех бјеше у изобиљу. За столом, имао је обичај да мало говори, а много да једе и потоме који би паметно судио, увјерио би се, да је он волео што га је Олипа лишила њезиног друштва, него да је то с обједом учињела.

Па зато, поред овог неповољног догађаја, гости се опет добро проведоше. Само г. Мерсен, госпођа ван Лимпен и Брокер бјеху изузеће у овом општем весељу.

Мина, у које љубопитљивост бјеше поглавити недостатак, пролазаше сваки час кроз трапезарију, нестрпљиво очекујући час, кад ће да иде на игру. Она прегледиваше госте, смејући се прождрљивости Риствиној, која мрзијаше само зато, што га Олипа не љубљаше. Њеном бистром оку не умаче ни замишљеност домаћинова и у овој лудој главици, раздраженом искреном приврженошћу к својој посестри, мстијаху се, хиљадама чудноватијех мисли. Она једнако размшљаше, да г. Марсен пријети његовој нећаки,

већ и онај у Албанији, Старој Србији, Македонији, братској Бугарској, пак чак и онај у Тесалији и Румунији на поге скочити и својој се браћи придружити. Ми знамо камо то подметање смјера. Од како су наполеонова кола низ бријег окренула, и Наполеон прошао, од онога времена изгубила је и Аустро-мађарска свој положај у Турској, и код саме турске владе. Црноморско питање приближи Турску к Русији, и Турци знају да Аустрија већ одавно на то циља како би себи Босну и Ерцеговину присвојила. Турци знаду и то, шта католичка пропаганда, коју једино још Аустрија подржава, у Турској хоће, то све дало је повода те су Турци у најновије вријеме према Аустрији не само хладни остали, већ су у многим и зазирали. У најновије доба као да су се опет за аустријански утицај код порте згодније прилике пружиле. Пријатељски односи између Црне Горе и Русије, а и пут кнеза Милана у Ливадију, к тому тежија Црне Горе и Србије за слободом своје браће у Босни и Ерцеговини, као да и Турској сумњива долази, јер Турска види и зна, да ће Русија код оваке прилике Србију и Црну Гору подупирати. То знајућ и видећ Аустрија, сву своју умјетност улаже, да с Турском у стари сајуз и одношаје ступи, и неће се устручавати, да дужност турске полиције на босанској и ерцеговачкој граници врши, као што су то 1861—3 Вагнер, Шокчевић и Бах радили. Сви знамо да се о устанку никако не ради, нити би то с њихове стране смисла имало, али Турци аустријским заступницима као што је витез Дембински, и још које каквим бојажковима вјерују. Сувишно згорег бити неће, ако Турска све мјере строгости употреби, јер је патња народу и тако догрдила, пак ће га сама влада приморати да се одупре, а Србија и Црна Гора биће изазване да својој браћи помогну, и у помоћ притеку. Ако Аустрија може бити мисли да ће она у стању бити у то се питање умјешати, те и брату Турчину помоћи, то се она круто вара. И најмање мицање Аустрије на бојишту, задаће јој тешки ударац. Није више што је било, јер су срећна времена мјешања у туђе ствари изумрла. Аустрија ће добро учинити, да свога посла код куће гледа, јер види да јој војска за обсаду наше браће Чеха треба, још мање претећи ће јој, да је проти поплави Козака постави. Да! заборавих на хонвиде, та они ће с козацима брзо готови бити, т. ј. козаци ће их за доручак прогутати.

Сувишно реко, Турска с Аустро-Унгарском кашу кува а трећи ће за цијело доћи те ће им изненадно муку изјести, и с тим ће ствар свршена бити.

Из Бугарске пишу да је Турска и тамо неку завјеру и некаку бугарску привремену владу открила. Може бити да је и то маневра извјесних голотрба.

Чули сте у Костањци за затвор српских свештеника Опачића и Мандића, као и саборског посланика Груборовића. Нека граже врага,

да ће пасти у сиротињу, ако се не уда за Риствина; па онда се питаше, зашто јој је г. Брокер забрањено, да се о том с киме разговара.

Док је Мина сама себи та питања постављала, вечера се сврши; гости поустадоше од стала и она једва имаде времена да се склопи из једнијех врата, док они прођу.

Г. Мерсен с Риствин не имаћаху даме да воде, па с тога заосташе мало у трапезарији.

— Предвиђам да ће то тешко ићи, рече последњи; ваша нећака врло ми је мало наклоњена. Међитијем вријеме пролази, кажите ми, да знам, могу ли се поуздати у вас. Већ смо далеко зашли.

Ја сам вам дао ријеч, одговори Мерсен; а што се моје нећаке тиче, она је дијете, послушаће; за њу ја јамчим. Али сад ви мени кажите, да моја улога у том послу . . . ?

— Неће бити таква, какву поштен човјек не би могао примити. Зар би се ја мјешао у што хрђаво? Та ви ме бар одавно познајете.

Овај одговор мало усповоји Олипиног ујака, те рече:

— Да, знам. Дакле у уречени дан, уговор ће бити на означеном мјесту.

— Само будите опрезни.

— Немајте бриге . . . Ех, а шта ти ту радиш мала? Прислушкујеш наш разговор, ја бих рекао.

(Поставиће се.)

довста врвјеме не смије бити далеко бити, и Србин се мора са својим непријатељима у поштац ухватити. Други пут о свему обширније.

БРАЈИЛО, 29. Априла. — Код нас у Румунији једнако је нека узрујаност, али особито сада. На кнеза Карла једнако вичу Румуни и ја држим да је због тога кнез Карло и предузео сада онет пут кроз сву државу, неби ли духове умарио и народ придобио за се. Овудијен је прошао пред Васкресеније и отишао је у Молдавију. Лијепо су га овђе дочекали, али не као лане. Чујем да га је питао овдашњи градоначелник, хоће ли освијетлити варош и кнез је одговорио да не треба, јер ће проћи кроз многе вароши, па би народ много трошио, него оне новце, што би потрошили за његов дочек, нека боже подјеле сиротињи. Кнез Карло није никакве трошкове ни за то допустио што зна какви су му чиновници и да би они том приликом, ако протроше 100 дуката, метнули у рачун 1000 дуката. Чујем да је лани неки управитељ вароши подлио кнегињи неки дар од 40 дуката а општинску благаяну оглобио је у то име са 400 дуката. Томе се ује некако у траг, поведе се строга истрага и чиновник буде збачен и осуђен да више никад у Румунију не може добити никакву службу.

Кнез је овђе преноћио једну ноћ. Одио је у болницу, у апсану и пустио 18 робљама, који су били осуђени од 5—15 година. И сиротињу је овдашњу обдарио.

Послије три дана пропутовала је овуда и кнегиња Јеласавета за кнезом.

Какав ће утисак у народу учинити путовање кнежево, видићемо, но по свој прилици, да ће се мало раздраженост ублажити.

Могу вам још и то јавити, да се и овђе велике ратне спреме чине. По томе судећи Румунија неби сједила на миру, да Црна Гора и Србија започну одсудан бој. Овдашње новине прате сваки покрет у српском земљама и надају се сукобу тијем, што Турска неће да испуни српска захтјевања. Дај Воже, да Турска послуша Ђемце и Маћаре, да неда Црној Гори и Србији пишта, што они ништу, па да се једном обиду како Бог ниште, а Турска ће онда морати свршити.

ЦЕТИЊЕ, 13. Маја. — Јуче је отпутовао побочник Њ. Свјетлости г. Станко Радоњић у Сарајево, да по налогу Њ. Св. кнеза Николе I. захтјева од валије босанског, да се пусти из апса Стојан Ковачевић, о коме смо у предпрошлом броју јавили, да је на превару и насилно у црногорској граници ухваћен и турској власти у Мостару предан. Надамо се да ће турска власт са жељеном готовошћу изићи на сусрет захтјевању црногорске владе, те тијем изрављати повреду, коју је овај поступком нанјела Црној Гори.

— 12. Маја. — Господин Милаш Костић, као надзорник школа, обилазио је ријечку и црмичку нахију, да прегледа тамошње школе и да види колики је успјех учињен. На путу томе прегледао је 13 школа, и нашао је већином свуда врло добар успјех, а особито се одликовале ученици Луке Вукосавовића у Сотонићима и Душана Бркаловића у Цекалцу. Као што чујемо свијетли господар је наредио, да се учитељ Лука Вукосавовић награди лијепијем сатом, јер се он и прошле године одликовао.

Довста мора свакога обрадовати толики труд нашијех учитеља и толики знатни напредак за тако кратко вријеме.

На предлог г. М. Костића рјешила је Њ. Свјетлост, да се у Брчели, као у средишту Црмичке отвори идуће школске године и четврти разред. До сада је био само на Цетињу четврти разред и за то ће сада бити велика олакшица јер ће сада моћи многи лакше и једитије свршивати четврти разред, па онда доћи на Цетиње у Богословију. Осим тога Црмича је јако питоми предјео, исто као и Приморје, па ће се онда моћи у тој школи учити дјеца и спиларству, воћарству, земљодјелу, ратарству, винограду, јер Црмича даје особито добро вино, и т. д. Г. Костић је овом приликом поучавао учитеље не само у предавању садашњих школских предмета по новом методу, него им и показивао како се ради око лозе, како се воће калами и т. т. Довста би било од велике користи, да се ученици редовним предавањем упуте и у пољским радовима, а то би особито

важно било за Црмичу, гдје је винограду, маслини, смокви и сваком воћу по природи најпријатније земљиште.

— 12. Маја. — Дознајемо са свијем позвано, да се српска позоришна дружина под управом г. Лазара Поповића спрема да овога љета посети главнија мјеста у Далмацији и Боки, одакле ће и на Цетиње доћи. Ми смо већ једном приликом говорили о овој дружини, но не пропуштамо и сада обратити пажњу браће Далматинаца и Бокеља, напријед увјерени, да ће ова дружина бити у стању потпуно их задовољити, јер као што чујемо, дружину састављају добри чланови, а управитељ и његова госпођа били су у народном позоришту у Н. Саду, Биограду и Загребу једни од најизвршнијих чланова. Дружина се сада налази у Вараждину, одакле ће се скоро кренути, но још не знамо у које мјесто. Мислимо да би добро било, да се она мјеста у Далмацији и Боки, која желе виђети у својој средини своје позориште, за времена пријаве управитељу дружине и да му претставе могући изглед успјеха. Похвалио је доиста родољубиво предузеће г. Л. Поповића, јер нама није познато, да је до сада у ове крајеве долазило наше позориште, и за то се у толико више може очекивати, да ће наћи заслуженог одзива.

ПОЛИТИЧКИ ПРЕГЛЕД.

У прошлом броју саопштили смо познате промеморије хрватске владе, али у изводу, као што их неке новине у први мах донесоше. Сада их имамо у цијелости, и ту тек видимо, како су препуњене грубим неистинама. Све личности, које се онде спомињу, већ су се оградиле и изјавиле, да овијех састанака нијесу држали у Загребу. И сами руски листови жестоко ударају на мађарску владу, што су и ту уплели Русију, као непријатељницу Аустро-Угарске. Ми потпуно вјерујемо тијем изјавама у толико више, што видимо како је друга промеморија смјешно измишљена, па по томе можемо и остале судити. У другој промеморији каже се на име, да је Перо Матановић „једини државник у Црној Гори“, и „да га влада употребљава на најделикатније политичке мисије“, да је исти Матановић „био више пута у Биограду, два пут у Петрограду“, и да је „сада био дуже времена у престоници руској као сродник црногорског кнеза искључиво на руском двору“, и да је „са писменим обећањима и обвезама снабдевен вратио се у Црну Гору, свратив се прије тога у Загреб.“ Не зна се које је од овога грубља лаж. Прије свега Перо Матановић не само да није једини, него није никакви државник у Црној Гори. Он је био сердар, али има већ више времена, како је лишен тога отишао из Црне Горе и ишао је куд је он знао и хтио. По томе влада црногорска нити га је употребљавала, нити га је могла употребити, па баш да би он и био највећи државник. Исто тако крупна је измишљотина, да се он бавио као рођак Њ. Св. кнеза на царском двору, јер вас свијет зна, да се у Петрограду бавио, скоро по године г. Божо Петровић, предсједник сената, а гдје се Матановић у то вријеме бавио, то нам није познато, као што ни сада о њему ништа не знамо. Према томе наравно да отпада и све друго што се у тој промеморији спомиње.

Нека и ово послужи за расвјетљење ствари, премда је већ овакоме јасно, шта се хтјело са овијем измишљенијема промеморијама, а у толико је јасније још чије је то масло, што влада не само не гони оптужене личности, него се напротив сама упиње, да ствар претрпа.

Цар аустријски вратио се са свога пута по потопљеном Банату. Сви листови аустроугарски говоре још једнако о томе путовању. Самостални листови једногласно се изражавају да путовању царевом није била циљ да се увјери о поплави, него да је имало политичку сврху. „Вандерер“ отворено кличе; тешко Мађарима, када већ и краља употребљују за кортеша. И „Застава“ је донијела у два броја чланке врло живе и разложне. У бр. 52. вели: стиже нам „П. Лојд“, у коме је такође уводни чланак о краљевом путу и његовом значају. И овај чланак увјерава нас, да је путовању главна циљ са свијем друга била, него поплава доњих предјела. „П. Лојд“ држи, да је тај пут имао политички значај и држи, да су беседе краљеве од великог политичког значаја. Најзанимљивијом појавом налази „П. Лојд“ одговор депутацији Новог Сада, који је вели управљен на главни

стап Милетићеве странке. Жалостна вам мајка! Дакле није доста што трошите толике новце на издржавање листа, коме је једина и главна задаћа клевета на Милетића; није вам доста, што га судом гоните и прогањате и што сте га тако рећи ван закона прогласили, пошто његовим нападима и ондачима суда нема, а њега на правди и заточисте и оглобисте; није доста, да домоклов мач ваше полиције јавног тужитеља и судства непрестано над главом му висе, — него напошљедку потезете и краља, да га и његовим именом побијате? Благо вама, кад сте на то спали!... „Осуђујући поступак мађарске владе, што се заклања за краља, вели напошљедку „Застава“: Немојте мислити, да се народ српски боји нашега тероризма. Не. Шта више, кад му напошљедке прорачунамо, могли би вам још и захвални бити! Сви агитатори српски за читав вијек неби у стању били у народу српском ону свјест и оно осјећање пробудити, које ваш тероризам као челик искреса из срца његовог за ово неколико година дана! —

У Петрограду се ради сада врло живо о потпуном изравњању са Пољацима. Тамо се налази сада једно одлично лице из Варшаве, које ће поднијети важне предлоге, како би се могло постићи стално споразумљење с Пољацима у краљевини Пољској и у рускијем губернијама.

Француски маршал Базен већ је пред ратним судом у Версаљу због тога што је упропастио војску од 150.000 војника и што је преда Мец. Око куће у којој станује, стражаре војници.

Устаник у Шпанији, који је покренуо Дон Карлос, јер хоће да он буде краљ, није још угушен, а није ни то истина, да је он ухваћен, као што су биле јавиле неке новине.

Говорило се, да ће се енглеско-американска размирица брзо мирним ријешити, но најновије вјести јављају да је измирење разбијено. Шта више енглески листови кажу, да је размирица постала много озбиљнија.

РАЗЛИЧНОСТИ.

(Кошут о себи и о Угарској.) „Републик Франсе“ доноси ово писмо, датирано у Турину дне 4. Маја: „Синоћ се забављах подуго с Кошутом. Као обично разговарасмо се онајвише о угарским стварима. Гласовити родољуб говори добро француски, но споро. „Ја сам, рече, још увјек у прогонству, али мислим, да ме икако неби аустријанска влада напастовала, да се у домовину вратим. Но ја сам чврсто одлучио, никад некорачити у Угарску, док над њом влада кућа Лоренска. У осталом вјерујте ми, колики сам год републиканац, да своју домовину прежарко љубим, него да неби понустио од особних својих назора. Прво желим, да Угарска постане независном, а кад се спасе, одабрала ову или ону владу, похитио би кући, јер сам освједочен, да ако би Угарска могла монархију само одабрати, да би ју брзо замјенила републиком, која је једина у стању испунити жеље Угарске. — Ја спадам међу оне, који остају стални. Ја ћу ваљда и умријети а невидити слободне домовине, а ја ћу умирући имати утјеху, да нијесам радио о злу домовине под плаштом да јој радим о добру, да нијесам под изливом, да радим за ослобођење домовине помагао дјело, које је Угарску од њезина стална циља — само одмакло!“

(Професор Палмијери) сишао је дне 4. о. м. са обсерваторија на Везуву у Напуљ. Безбројна свјетлина скупила се око свеучилишта, јер је било оглашено, да ће неустрашиви ученик држати читање о ерупцији. До предавања не дође, јер ће требати истом наћи доста пространу дворану, у коју би могла стати сила слушаоца. За дојдући дан позва Палмијери своје ђаке у Резину, да од онуд пођу поразгледати пострадала мјеста и да им протумачи појаве грдне ове катастрофе.

ПОЗИВ НА ПРЕДПЛАТУ.

Пошто смо давно ушли у другу четврт године, позивамо г. г. претплатнике да понове претплату, а они, који нам што дугују од прошле године и од ове прве четврти, нека нам што прије пошљу новце. Дужницима ћемо послати рачуне с једнијем од идућих бројева.

Цијена је листу назначена горе, а претплата се може послати администрацији листа или је положити код познатијех скупљача.